

De kracht van ouderen

Inleiding door Agnes Cornelis, lid commissie Welzijn en Zorg van de ANBO

De ANBO is een belangenbehartigingsorganisatie voor 50-plussers. Verder spreek ik in deze inleiding ook namens Nel Langhout, hier aanwezig, en eveneens lid van de commissie Welzijn en Zorg.

In deze inleiding zal ik eerst een stukje historie schetsen; onze visie en de toenmalige ontwikkelingen noemen die voor ons, als initiatiefnemers, van belang waren voor het realiseren van het project Systematische Preventie. In het tweede deel zal ik iets zeggen over het doel, de voorwaarden en instrumenten en in het derde deel komen de huidige ontwikkelingen rond de WMO aan bod in relatie tot de Systematische Preventie.

De voorgeschiedenis

Het zal ongeveer acht jaar geleden zijn dat we als leden van de commissie Welzijn en Zorg onszelf de vraag stelden hoe we, op een andere wijze dan we gewend waren, naar de problemen in het Ouderenbeleid konden kijken.

Hoewel er in die sector door talloze mensen veel en goed werk werd en nog wordt verzet, waren er ook talloze problemen, soms heel hardnekkig, die moeilijk oplosbaar waren.

Ik hoef maar het grote tekort aan aanpasbare woningen te noemen bijvoorbeeld, dat op dit moment ook nog geldt, of het gebrek aan afstemming en de verkokering in welzijn en zorg. Ook de wachtlijstenproblematiek speelde in die tijd nog veel heviger dan op dit moment.

In het verlengde van onze belangenbehartiging dachten we, dat we naast de zorg die de AWBZ-instellingen boden en de dienstverlening van de Wijkposten voor Ouderen, ook een beweging op gang moesten brengen waarbij ouderen zélf zich meer zouden inzetten voor het behartigen van hun persoonlijk belang in eigen welzijn en gezondheid.

Zodat ze ook betere gesprekspartners zouden kunnen worden voor de werkers in die sectoren.

En dat ze daar ook op zouden kunnen worden aangesproken; door de zorg- en dienstverleners maar ook door elkaar.

Dát vroeg een behoorlijke omslag in ons eigen denken.

Die omslag bestond er in dat, in plaats van uitsluitend naar ouderen en, natuurlijk ook onszelf, te kijken als mensen die afhankelijk waren van de hulpverlening, we ook wilden kijken naar ouderen als 'ervaringsdeskundigen ten aanzien van het leven'.

We wilden ouderen stimuleren meer naar hun eigen mogelijkheden te kijken; om tot een zo goed mogelijke invulling van hun eigen leven te komen. Júist in die derde en vierde levensfase.

En, dit alles als **een tegenwicht tegen de dalende levenslijn**.

Toen we eenmaal zelf meer vertrouwd waren met die benadering ontstond de vraag in welke vormen deze gedachte uitgewerkt kon worden. Dat ze vernieuwend moesten zijn was duidelijk.

Maar wat begin je als een groepje vrijwilligers die, weliswaar een beroepsleven in de welzijns- en gezondheidssector achter de rug hadden, nauwelijks eigen bevoegdheden heeft, laat staan eigen middelen.

We wilden in ieder geval ons gedachtegoed veilig stellen en hebben die neergelegd in twee korte notities: één over het Consultatiebureau voor Ouderen en één over een bredere benadering van de Systematische Preventie.

Daarbij hebben we ons concept gebaseerd op drie pijlers:

- eigen verantwoordelijkheid van ouderen voor welzijn en gezondheid,
- sturing van het eigen leven,
- aanboren van het eigen potentieel, ofwel empowerment.

Hoewel we toen regelmatig het gevoel hadden dat we alleen stonden in die aanpak, kwamen we ook tot de ontdekking dat we de tijd mee hadden. Van overheidswege was er immers het vernieuwende AWBZ-beleid van staatssecretaris Vliegenthart. Zij gaf de provincies de opdracht om in het hele land Regiovisiecommissies in te stellen voor de verschillende doelgroepen waaronder de Ouderen.

Eén van de nieuwe uitgangspunten was dat de cliënt een centrale positie hoorde in te nemen.

En dát was onze kans.

In Amsterdam werd in september 2000 door wethouder Guusje ter Horst de Regiovisie Ouderenbeleid Amsterdam Diemen 2001- 2005 ingesteld.

Het kwam als een geschenk uit de hemel.

Toen brak voor ons een tijd aan van lobbyen en overtuigen dat we een waardevolle nieuwe impuls aan het Ouderenbeleid wilden geven.

Dat was niet altijd even gemakkelijk. Je kon in die tijd over Systematische Preventie alleen maar in abstracte termen praten.

Ik herinner me uit die begintijd een gesprek met enkele ambtenaren die ons een beetje wezenloos aankeken: 'Wat willen jullie nou eigenlijk?'

Het is ons gelukt om in dat cruciale prille begin, toen het Regiovisieplan geschreven werd enkele mensen te overtuigen van de zin van die benadering. Enkelen wil ik hierbij noemen: Dhr. Storimans die er, als ondersteuner van een van de werkgroepen, op toe zag dat punt op de agenda kwam en bleef.

Birgit Oelkers van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling. Zij heeft zich sterk gemaakt om bij de gemeente een substantiële startsubsidie te realiseren.

En Martie Woudhuizen die ons over de streep heeft getrokken om de trekkersfunctie van het project in eigen en COSBO-beheer te houden en niet onder te brengen bij een aanbieder of de gemeente.

Voor ons was dat alles een stevig support en een bevestiging dat die visie levensvatbaar was.

Het heeft geresulteerd in Afspraak 9 van de Regiovisie Ouderenbeleid.

En onder de titel Systematische Preventie kon Lex van Andel in januari 2002 als projectleider aan de slag.

Dat betekende ook dat we als initiatiefnemers een stap terug moesten doen. Dat was en is niet altijd eenvoudig; we waren immers net vertrouwd met de gedachte dat we zélf de sturing ter hand moesten nemen en dat gaf nu en dan botsing.

Dat brengt me op het tweede deel van mijn betoog.

Het doel, de voorwaarden en de instrumenten

Van het begin af aan hebben we gesteld dat het proces van Systematische Preventie zich op twee niveaus zou moeten afspelen:

- op het niveau van de individuele oudere; in eerste instantie jongere ouderen met lichtere vragen rond het ouder worden, en
- op het niveau van beleid, randvoorwaarden en uitvoering.

In onze strategie bleek dat onderscheid tussen die twee niveaus hard nodig te zijn. En op beide niveaus, zowel door ouderen op het eerste niveau als door de Initiatiefgroep en beleidsmedewerkers van instellingen op het tweede niveau, verenigd in de Stuurgroep, is veel werk verzet. Een unieke prestatie.

Aan de instellingen is gevraagd om projecten mogelijk te maken en de gemeente en andere subsidiegevers is verzocht om daarvoor voorwaarden te scheppen en financiën beschikbaar te stellen. Die projecten geven een grote mate van diversiteit te zien: zowel ten aanzien van de methodiek als het aantal deelnemers. Zo werden de cursus 'Zo wil ik oud worden', het Meer bewegen voor oudere migranten, de ANBO-leesgroepen en het spel 'Levenskunst' in groepsverband gegeven.

Voor de individuele benadering werd gekozen door middel van de individuele coaching, en de themakaarten.

De meeste deelprojecten zijn succesvol verlopen; kenmerkend was dat de deelnemers zich vooral voelden aangesproken in de groepsprojecten. Het materiaal van twee deelprojecten behoeft bijstelling.

Want cruciaal is natuurlijk de vraag: 'Wat kunnen ouderen hebben aan dit alles?'

Dankzij het uitgebreide evaluatieonderzoek van de cursus en de individuele coachingsgesprekken dat door Leonie Berkouwer is uitgevoerd, is gebleken dat het voor een ruime meerderheid van de deelnemers heeft geleid tot dat, wat met het project werd beoogd: in een veilige sfeer ouderen stimuleren stil te staan bij en zich bewust te worden van hun situatie.

Met name in de cursus, zijn ouderen gestimuleerd om hun eigen mogelijkheden te ontdekken en zelf initiatief te nemen. Er is hen geadviseerd om een beroep te doen op al hun kennis, inzicht en vaardigheden die ze in de loop van hun leven hebben opgedaan. Ze hebben leren zien dat versterking van hun persoonlijk netwerk op langere termijn eenzaamheid kan voorkomen.

Mw. Berkouwer zal daar straks uitgebreider op ingaan.

Het was natuurlijk voorspelbaar dat deze methoden lang niet voor álle ouderen geschikt zou zijn. Want deze werkwijze vraagt van deelnemers überhaupt het vermogen om naar zichzelf te kijken. Dat zal in de selectie van de deelnemers een blijvend aandachtspunt zijn.

En al de voorzieningen voor de ouderen die minder vaardigheden of ontwikkelingsmogelijkheden op dat gebied hebben, blijven onverkort noodzakelijk.

En dat brengt me op het derde deel van mijn betoog:

De huidige ontwikkelingen

Het project Systematische Preventie heeft op gang gebracht dat er bij ouderen zelf interesse is ontstaan om bewust en actief het ouder worden tegemoet te treden. De- genen die iets hebben kunnen proeven van deze methode zullen enigszins zijn voor- bereid op wat ons in de naaste toekomst te wachten staat met de nieuwe Wet Maat- schappelijke Ondersteuning.

Niet eerder is in onze maatschappij er zo'n expliciet appèl gedaan op de individuele burger als nu aan de orde is bij deze wet; de burger: mét en zonder beperkingen. En deze is daar nog nauwelijks op voorbereid, laat staan dat men zich realiseert wat nodig is om verantwoordelijkheid voor eigen welzijn en gezondheid te dragen.

Daar komt bij dat van ieder ook nog verwacht wordt dat men elkaar bijstaat en op een of andere manier meedoet in de maatschappij.

Ik heb hier en daar al te kennen gegeven dat ik het zeer gewenst zou vinden als in het realiseren van de 'civil society' niet alleen gewerkt zou worden vanuit de definitie van de overheid maar dat deze ook omschreven moet worden vanuit het perspectief van de burger.

Zodat de burger zich kan inspannen om een inspirerende en stimulerende omgeving te verkrijgen die hem in staat stelt om die verschillende opdrachten te vervullen. En de nieuwe kansen die de WMO biedt te benutten.

- Dus gemeente, instellingen en zorgverzekeraars: maak mogelijk en spreek ook elkaar aan zodat burgers aan die opdracht gehoor kunnen geven.
- Geef hen informatie; nodig ze uit voor debat en maak duidelijk waarin je hen ondersteunt. Probeer hen met positieve prikkels uit te dagen om mee te doen.
- Vraag hen zelf hoe ze gestimuleerd willen worden.
- En geef ze financiële middelen om dat op een kwalitatief goede manier van de grond te tillen en te beheren.

Maar we zijn hier vanmiddag voor de Systematische Preventie; hierover wil ik nog het nog het volgende zeggen:

Dit project heeft, ondanks de moeilijkheden nu en dan, bewezen dat, wanneer er vol- doende middelen beschikbaar zijn, het mogelijk is om de verschillende partijen bij elkaar te brengen en iets wezenlijks tot stand te brengen.

Al degenen die ons, als initiatiefnemers, daarin een stimulerende omgeving hebben geboden wil ik hierbij met nadruk danken.

En tot slot:

Van verschillende kanten is kritiek gekomen op de titel van het project: Systemati- sche Preventie. Die is inderdaad nogal pretentius.

Maar ik vind dat niet zo'n probleem.

De vlag mag dan niet volledig de lading dekken: we hebben er in ieder geval aan- dacht mee gekregen.

Uw aanwezigheid is daar het bewijs van.

En daar dank ik u hartelijk voor.

Ik wens u een inspirerende en plezierige middag.

Agnes Cornelis